

شامل تمامی نیروهای امدادگر و نجاتگر داوطلب فعال با درجات امدادی مختلف می‌باشند ($N=728$). حجم نمونه آماری این تحقیق از طریق جدول تعیین حجم نمونه کرجسی و مورگان، ۲۵۸ نفر برآورد شد. همچنین برای انتخاب نمونه از شیوه نمونه‌گیری «تصادفی طبقه‌ای با تخصیص متناسب» استفاده گردید. ابراز اصلی تحقیق پرسشنامه محقق ساخته‌ای بود که روایی آن از نظر صاحب‌نظران و پایایی آن با برآورد ضریب آلفای کرونباخ $0/87$ تأیید شد.

یافته‌ها: با توجه به یافته‌ها، بین مدت همکاری اعضای تیم‌های امداد و نجات جمعیت هلال‌احمر با میزان اثربخشی آنها ($r_s = 0/676$ و $p = 0/000$) و نیز مدت ساعت آموزش این تیم‌ها با اثربخشی ($r_s = 0/472$ و $p = 0/023$) رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. همچنین، جنسیت، وضعیت تأهل، محل سکونت، شرکت در عملیات امداد و نجات، مدرک تحصیلی و نوع فعالیت گروهی بر اثربخشی تیم‌های امداد و نجات تأثیرگذار است.

نتیجه‌گیری: نتایج این مطالعه نشان داد که در برنامه‌ریزی تیم‌های امداد و نجات جمعیت هلال‌احمر استان ایلام به منظور اثربخشی بیشتر باید به متغیرهایی مانند مدت زمان همکاری تیم‌ها با جمعیت، ساعات آموزش تیم‌ها، بهره‌مندی بیشتر از مردان شهری و نیز به شرکت مستمر اعضای این تیم‌ها در عملیات امداد و نجات توجه‌ای ویژه داشت.

کلمات کلیدی: اثربخشی، تیم‌های امداد و نجات، جمعیت هلال‌احمر، استان ایلام.

عوامل مؤثر بر اثربخشی تیم‌های امداد و نجات استان ایلام^۱

حامد چهارسوقی امین^۱، شهناز شیری^۲،

همایون نوری^۳، حسن تردست^۴

۱. نویسنده مسئول: دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام،

گروه ترویج و آموزش کشاورزی، ایلام، ایران

Email: h_chaharsoughi@yahoo.com

۲. مدرس گروه کشاورزی دانشگاه پیام نور، ایلام،

ایران.

۳. رئیس اداره برنامه و بودجه جمعیت هلال‌احمر

استان ایلام و مدرس دانشگاه، ایلام، ایران.

۴. کارشناس ارشد مدیریت دولتی و رئیس شعبه

جمعیت هلال‌احمر شهرستان ایلام، ایران.

دریافت: ۹۲/۱۰/۲۰ پذیرش: ۹۳/۶/۱۵

چکیده

مقدمه: از آنجا که استان ایلام از جمله استان‌های حادثه‌خیز کشور است. لذا، تحقیق حاضر با هدف بررسی عوامل مؤثر بر اثربخشی تیم‌های امداد و نجات برای پاسخگویی به حوادث و سوانح در سطح استان ایلام انجام پذیرفته است.

روش: تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی، از لحاظ درجه کنترل متغیرها میدانی و نحوه گردآوری داده‌ها از نوع پیمایشی است، همچنین روش تحقیق توصیفی - همبستگی بود. جامعه آماری مورد مطالعه

^۱ این مقاله حاصل طرح پژوهشی به حمایت مالی و اعتباری

جمعیت هلال احمر استان ایلام در ۱۳۹۱ می‌باشد.

مقدمه

ایران از نظر جغرافیایی و اقلیمی، کشوری حادثه‌خیز است و هر سال حوادث و سوانح طبیعی و انسان‌ساخت بسیاری در آن رخ می‌دهد. با نگاهی به اخبار حوادث و سوانح و آمارهای مراکز درمانی و امدادی مشخص می‌گردد که روزانه تعداد زیادی از هم‌وطنان بر اثر حوادث مختلف جان خود را از دست می‌دهند. همچنین تعداد زیادی نیز دچار مصدومیت، نقص عضو یا معلولیت می‌شوند (۱۸).

تاریخ جوامع بیانگر آن است که همواره زندگی با بلاها و سوانح گوناگون مواجه و وقوع حوادث ناگوار و ناگهانی در هر لحظه و هر مکان از جهان در کمین انسان است و اغلب موارد در صورت بروز، در به سرعت تولید بحران، بیماری، فقر و نارسایی فزاینده در زندگی عادی مردم می‌نماید و آثار آن ممکن است تا مدت‌ها مشکل‌ساز و ادامه پیدا کند (۱۰). استان ایلام جزء پنج استان حادثه‌خیز کشور است که حوادث و سوانح بسیاری در آن رخ می‌دهد.

به این ترتیب، لازم است افراد، نهادها، ادارات و سازمان‌های بسیاری در مراحل مختلف قبل، حین و پس از وقوع حادثه به شیوه‌های مختلف نقش خود را در امداد و نجات مصدومان حوادث گوناگون ایفا کنند که از جمله آنها می‌توان به جمعیت هلال‌احمر اشاره کرد. این جمعیت با توجه به مصوبه دولت (تصویب قانون مدیریت بحران کشور) جزء متولیان اصلی امر امداد و نجات می‌باشد که می‌طلبند در این زمینه به سازمان‌دهی، آموزش و تجهیز تیم‌های تخصصی امداد و نجات اقدام کند امدادگران

و داوطلبان این جمعیت با تشکیل پایگاه‌های امداد و نجات جاده‌ای، هوایی، ریلی، دریایی و کوهستانی در کشور به خدمت‌رسانی مشغول هستند (۱۵).

در ادبیات مدیریت، اثربخشی سازمانی را انجام کارهای درست و کارایی را انجام درست کارها تعریف کرده‌اند. مفهوم اثربخشی که در درون مفهوم کارایی جا دارد، بر عکس کارایی، جنبه کیفی دارد (۸). در این راستا، پیتز دراکر^۱ معتقد است که اثربخشی، کلید موفقیت سازمان محسوب می‌شود (۹).

با توجه به اینکه در این مطالعه، اثربخشی تیم‌های امداد و نجات بر اساس میزان تحقق اهداف و وظایف این تیم‌ها در راستای انجام عملیات امداد و نجات به مصدومان مختلف تعریف می‌گردد، لذا ضروری است که به برخی از آنها اشاره شود. ارائه خدمات جستجو و نجات به مصدومان ناشی از سوانح و حوادث، ارائه کمک‌های اولیه به مصدومان ناشی از سوانح و حوادث و انتقال مصدومان ناشی از حوادث و سوانح به نزدیک‌ترین مرکز درمانی با همکاری مراکز فوریت‌های پزشکی از جمله این وظایف است.

بر این اساس، مقاله حاضر به دنبال پاسخگویی به این سؤال اصلی و محوری است که تیم‌های امداد و نجات جمعیت هلال‌احمر استان ایلام تا چه میزان در دستیابی به اهداف و وظایف خود اثربخش بوده‌اند و چه راهکارهایی می‌توان برای ارتقای این مقوله ارائه کرد.

1. Peter Drucker

امدادرسانی به حادثه‌دیدگان و پاکسازی و بازگشایی راه شده است و در نهایت منجر به کاهش تلفات جانی و مالی حادثه‌دیدگان و رانندگان عبوری می‌شود.

- خنجری و همکاران (۱۳۸۹) در مطالعه‌ای توصیفی- تحلیلی روی ۹۰ نفر از امدادگران مذکر مستقر در پایگاه‌های امداد و نجات نوروزی جمعیت هلال‌احمر استان مازندران در سال ۱۳۸۸ به این نتیجه رسیدند که اکثریت امدادگران دارای آگاهی کلی در حد خوب و متوسط بودند، همچنین نزدیک به نیمی از آنها نسبت به برگزاری کل دوره‌های آموزشی نگرش خوبی داشتند.

- پاک گوهر و همکاران (۱۳۸۸) مطالعه‌ای با عنوان «بررسی علل و عوامل مؤثر در کاهش تصادفات جاده‌ای ایران با استفاده از مدل‌های رگرسیونی» انجام دادند. حجم نمونه آماری این بررسی، ۳۴۳ هزار و ۸۲ فقره تصادفات جاده‌ای در سال ۱۳۸۷ بود و روش نمونه‌گیری، خودانتخابی بود. روش تحقیق از لحاظ هدف و ماهیت موضوع از نوع تحقیقات کاربردی، توصیفی- تحلیلی به حساب می‌آید. یافته‌های تحقیق نشان داده‌اند که عامل انسانی با ۹۷/۵ درصد مهم‌ترین سهم را در تصادفات داشته است.

- تقوایی و دارابی (۱۳۸۷) در تحقیقی با عنوان «مدیریت بحران شهری با تأکید بر مرحله پس از بحران» به این نتیجه رسیدند که لزوم بازسازی شهر در مناطق کم خطر، احداث ساختمان‌ها مطابق قوانین مقاوم‌سازی، اقدامات اجرایی در زمینه بازسازی، طرح‌ریزی بافت شهر به شکل مناسب و تطابق

در رابطه با موضوع مورد تحقیق، مطالعات و بررسی‌های پراکنده‌ای در گوشه و کنار کشور انجام شده است که به برخی از آنها به ترتیب زمانی (از جدید به قدیم) اشاره می‌شود:

- فراهانی دلجو و همکاران (۱۳۹۰) در تحقیقی که پیرامون شناسایی و ارزیابی خطاهای بالقوه عملیات امداد و نجات تصادفات جاده‌ای با مدل تجزیه و تحلیل حالات بالقوه خطا با استفاده از روش تحقیق کاربردی و ارزیابی کیفی انجام دادند، به این نتیجه رسیدند که اجرای فرایند عملیات امداد و نجات تصادفات جاده‌ای می‌تواند اطلاعات اساسی مورد نیاز در بررسی‌های ایمنی آتی را به نحوی مطلوب حفظ کند و ارائه اقدامات پیشگیرانه، احتمال وقوع خطاها و پیامدهای حاصل از آنها را به حداقل برساند.

- قربانی و ذاکری (۱۳۸۹) در تحقیقی با عنوان «بررسی سهم عوامل مؤثر در بروز تصادفات رانندگی» به این نتیجه رسیدند که اختصاص سهم عمده عوامل تصادف صرفاً به عامل انسانی، صحیح نیست و باید بسیاری از عوامل شکل‌گیری اشتباهات کاربران را در وضعیت شرایط محیطی، راه، ترافیک و وسایل نقلیه و نحوه تعامل آنها با عامل انسان جستجو کرد.

- اسماعیلی و همکاران (۱۳۸۹) در تحقیقی با عنوان «بررسی نقش پلیس راه در مدیریت صحنه تصادفات جاده‌ای مورد مطالعه استان اردبیل»، به این نتیجه رسیدند که مدیریت صحنه تصادف توسط کارشناس پلیس راه، ضمن جلوگیری از تصادفات مجدد و تسریع در بررسی صحنه، باعث تسهیل در

- ایمی^۴ (۲۰۰۸) در تحقیقی که با عنوان «برنامه‌های آمادگی محله‌محور» در شهر سانفرانسیسکو آمریکا با نمونه آماری ۲۹۱ نفری از اهالی این شهر انجام داد به این نتیجه رسید که آموزش عمومی برای مقابله با خطرات و بلایا و نیز ارتقای فعالیت‌های مرتبط با آمادگی (به عنوان مسئولیتی دائمی برای افراد) مؤثر است.

در نهایت باید گفت که هدف کلی این تحقیق بررسی عوامل مؤثر در اثربخشی اقدامات تیم‌های امداد و نجات در سطح استان ایلام در سال ۱۳۹۱ می‌باشد. در این راستا، اهداف اختصاصی نیز عبارتند از: ۱- تعیین مهم‌ترین متغیرهای مؤثر بر اثربخشی تیم‌های امداد و نجات با مرور ادبیات و چارچوب نظری تحقیق، ۲- تعیین مؤلفه‌ها (شاخص‌های) اثربخشی برای تیم‌های امداد و نجات، ۳- تعیین رابطه بین متغیرهای مؤثر بر اثربخشی تیم‌های امداد و نجات، ۴- ارائه راهکارهای لازم و مؤثر در قالب پیشنهادی تحقیق در مورد اثربخشی تیم‌های امداد و نجات.

روش تحقیق

هدف تحقیق حاضر بررسی عوامل مؤثر در اثربخشی اقدامات تیم‌های امداد و نجات برای پاسخگویی به حوادث و سوانح در سطح استان ایلام و روابط بین متغیرها بدون دخالت و کنترل می‌باشد. لذا از لحاظ ماهیت موضوعی، نوع تحقیق کاربردی و روش آن توصیفی-همبستگی و شیوه اجرای آن پیمایشی است.

الگوهای ساخت و ساز با ویژگی‌های فرهنگی و زیست‌معیشتی ساکنین از ضروریات است.

- مادلین^۱ (۲۰۱۳) در تحقیقی که با عنوان «ترکیب مدیریت بحران و مدیریت مبتنی بر شواهد» در کانادا و با نمونه آماری ۱۸۶ نفری از مدیران میانی و پایه سازمان دفاع غیرنظامی انجام داد به این نتیجه رسید که ترکیب آموزش و به کارگیری مدیریت بحران و مدیریت مبتنی بر شواهد در اثربخشی عملکرد فراگیران نقش مهم و کلیدی دارد.

- کارول^۲ (۲۰۱۳) در پژوهشی که با عنوان «انواع چالش‌ها در مدیریت بحران» در ایالت کارولینای شمالی با نمونه‌ای ۱۸۱ نفری از کارشناسان و کارکنان بخش سازمان دفاع غیرنظامی انجام دادند به این نتیجه رسیدند که چالش‌های نظری، عملی و مفهومی در آموزش مدیریت بحران، انعکاسی از روش‌های آموزشی مختلفی هستند که باید برای مقابله با بحران‌ها شبیه‌سازی شوند.

- لورا^۳ (۲۰۱۲) در تحقیقی که با عنوان «عوامل مؤثر در به حد عالی رساندن مهارت‌های ارتباطی در بحران» در ایالت کوئینزلند استرالیا با نمونه آماری ۲۱۴ نفری از مدیران بخش خدمات شهری، به این نتیجه رسید که مدیران شرکت کننده دوره‌های آموزشی مدیریت بحران، با اعتماد به نفس بیشتری شایستگی‌های خود را برای پاسخ در یک موقعیت بحرانی نشان می‌دهند.

1- Madeleine

2- Carol

3- Laura

4- Aimee

متغیر وابسته، اثربخشی اقدامات تیم‌های امداد و نجات برای پاسخگویی به حوادث و سوانح در سطح استان ایلام است. برخی از متغیرهای مستقل تحقیق شامل سن، جنس، سواد، رشته تحصیلی، وضعیت شغلی، محل سکونت، وضعیت تأهل، رسته عملیاتی تیم‌های امداد و نجات، نوع عملیات، نوع آموزش، مدت زمان همکاری با تیم‌های امداد و نجات، مدت آموزش، وظایف تیم‌های امداد و نجات و اثربخشی فعالیت‌های تیم‌های امداد و نجات می‌باشد.

جامعه آماری مورد مطالعه شامل همه نیروهای امدادگر و نجاتگر داوطلب فعال با درجات امدادی مختلف (ایشار، نجاتگر ۱، نجاتگر ۲، نجاتگر ۳، امدادگر ۱، امدادگر ۲، امدادگر ۳) می‌شود که در طول سال از خدمات آنها در پایگاه‌ها و سایر واحدهای اجرایی و عملیاتی (به استثنای حوادث خاص) استفاده می‌گردد ($N=728$). حجم نمونه آماری این تحقیق از طریق جدول تعیین حجم نمونه کرجسی و مورگان، ۲۵۸ نفر برآورد شد. برای انتخاب نمونه از شیوه نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای با تخصیص متناسب استفاده گردید. بدین ترتیب که از طبقه نجاتگران و امدادگران با درجات امدادی مختلف، متناسب با تعداد هر طبقه، نمونه‌ای تصادفی انتخاب شد.

ابزار اندازه‌گیری این تحقیق، پرسشنامه با سؤالات بسته بود. در تعیین روایی آن، از نظرات کارشناسان سازمان هلال‌احمر استان ایلام استفاده شد و پس از اصلاحات لازم روی پرسشنامه‌ها اطمینان حاصل شد که سؤالات مطرح شده توانایی و قابلیت اندازه‌گیری

محتوا و خصوصیات مورد نظر در پژوهش را دارند. به منظور دستیابی به اعتبار پرسشنامه در قالب مطالعه راهنما، پرسشنامه در بین ۳۰ نفر از پاسخگویان خارج از نمونه مورد مطالعه توزیع شد که نتایج حاصل از ضریب آلفای کرباخ ($\alpha=0/87$) نشان داد که ابزار از اعتبار قابل قبول برای تحقیق برخوردار است. برای تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از سؤالات پرسشنامه نیز از نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۶ و با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی (فراوانی، درصد، ضریب تغییرات) و تحلیلی (ضریب همبستگی اسپیرمن و آزمون‌های من‌ویتنی و کروسکال والیس) انجام شد. باید خاطر نشان کرد که دلیل استفاده از شاخص ضریب تغییرات به عنوان شاخص ترکیبی، حاصل تقسیم انحراف معیار بر میانگین، رتبه‌بندی گویه‌های مربوط به یک متغیر می‌باشد.

یافته‌ها

در این بخش ابتدا یافته‌های توصیفی ارائه شد، سپس در بخش یافته‌های تحلیلی به آزمون فرضیاتی که در پایان بیان مسأله به آن اشاره شد، پرداخته می‌شود.

یافته‌های توصیفی

میانگین سنی نمونه مورد مطالعه ۲۷ سال و انحراف معیار سن آنها ۳/۹۳ بود. جوان‌ترین پاسخگو با ۱۹ سال سن کمینه توزیع و مسن‌ترین پاسخگو با ۴۳ سال بیشینه توزیع سنی را در بین پاسخگویان تشکیل می‌دهند. توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر جنسیت به نحوی بود که ۱۳۴ نفر (۵۱/۹ درصد) مرد و ۱۲۴ نفر (۴۸/۱ درصد) زن بودند. از مجموع ۲۵۸ نفر پاسخگو، ۲۲۷ نفر (۸۸ درصد) مجرد و ۳۱

بین ۱۰ تا ۱۰۰ ساعت، ۵۴ نفر (۲۰/۹ درصد) ۱۰۱ تا ۲۰۰ ساعت، ۱۰۰ نفر (۳۸/۸ درصد) ۲۰۱ تا ۳۰۰ ساعت، ۳۷ نفر (۱۴/۳ درصد) ۳۰۱ تا ۴۰۰ ساعت و ۲۷ نفر (۱۰/۵ درصد) بالای ۴۰۰ ساعت آموزش‌هایی همچون همگانی، تخصصی، امدادی دیده‌اند. همچنین ۲۷ نفر (۱۰/۵ درصد) به این سؤال پاسخ ندادند.

بر اساس جدول شماره ۱، شاخص ضریب تغییرات نشان می‌دهد که "توان عملیاتی بالا" در رتبه اول قرار دارد. همچنین تخصص بالا، دانش و آگاهی و مهارت عملی در اولویت‌های دوم تا چهارم و "استقلال و خودتکایی" نیز آخرین اولویت را دارد. بر اساس جدول شماره ۲، شاخص ضریب تغییرات نشان می‌دهد که "حضور به موقع تیم‌ها به محل وقوع حادثه" در رتبه اول قرار دارد. همچنین، "برنامه‌ریزی و هماهنگی تیم‌های امداد و نجات"، "تهیه و درخواست تجهیزات و اقلام مورد نیاز تیم‌های امداد و نجات"، "انجام مأموریت‌های محوله" و "جستجو و امداد و نجات" در اولویت دوم تا چهارم قرار گرفتند. "ارائه گزارش نهایی به مقامات مسئول و بالادست" نیز در اولویت آخر قرار دارد.

یافته‌های تحلیلی

بررسی ضریب همبستگی بین دو متغیر سن و میزان اثربخشی تیم‌های امداد و نجات $I_s = ۰/۲۲$ و $p = ۰/۷۳$ حاکی از آن است که بین این دو متغیر در سطح پنج درصد خطا رابطه معنی‌داری وجود ندارد. به عبارت دیگر، میزان اثربخشی تیم‌های امداد و نجات مستقل از سن آنان است. بررسی ضریب

نفر (۱۲ درصد) متأهل بودند. بیش از نیمی از پاسخگویان (۱۳۴ نفر، ۵۱/۹ درصد) مدرک کارشناسی داشتند. از بین پاسخگویان، ۲۲۰ نفر (۸۵/۳ درصد) ساکن شهر و ۳۸ نفر (۱۴/۷ درصد) ساکن روستا بودند. ۲۷ نفر (۱۰/۵ درصد) در رسته جستجو و نجات در آوار، ۸۳ نفر (۳۲/۲ درصد) در رسته جستجو و نجات در جاده، ۱۴ نفر (۵/۴ درصد) در رسته جستجو و نجات در کوهستان، ۷ نفر (۲/۷ درصد) در رسته اسکان اضطراری، ۵۳ نفر (۲۰/۵ درصد) در رسته پشتیبانی عملیات امداد و نجات و ۲۶ نفر (۱۰/۱ درصد) در رسته حمایت روانی بودند. همچنین ۴۸ نفر (۱۸/۶ درصد) به این سؤال پاسخ ندادند. ۱۶۶ نفر (۶۴/۳ درصد) در عملیات امداد و نجات جمعیت هلال‌احمر استان ایلام شرکت داشتند و ۷۶ نفر (۲۹/۵ درصد) نیز شرکت نداشتند. همچنین، ۱۶ نفر (۶/۲ درصد) به این سؤال پاسخ ندادند. ۷ نفر (۲/۸ درصد) در عملیات زلزله و آواربرداری، ۵۱ نفر (۱۹/۸ درصد) در همه فعالیت‌های امدادی، ۵۸ نفر (۲۲/۵ درصد) در عملیات تصادفات جاده‌ای، ۲ نفر (۰/۸ درصد) در امور جوانان، ۸ نفر (۳/۱ درصد) در عملیات مانور و ۱ نفر (۰/۴ درصد) در عملیات نجات سیل‌زدگان شرکت داشته‌اند. در ضمن ۱۳۱ نفر (۵۰/۶ درصد) نیز در هیچ عملیاتی شرکت نداشته‌اند. از بین پاسخگویان، ۱۳ نفر (۵ درصد) کارمند، ۳۸ نفر (۱۴/۷ درصد) شغل آزاد، ۱۳۱ نفر (۵۰/۸ درصد) بیکار، ۲ نفر (۰/۸ درصد) دانش آموز و ۶۸ نفر (۲۶/۴ درصد) دانشجو بودند. همچنین ۶ نفر (۲/۳ درصد) به این سؤال پاسخ ندادند. ۱۳ نفر (۵ درصد)

همبستگی بین دو متغیر مدت همکاری با جمعیت هلال احمر و میزان اثربخشی تیم‌های امداد و نجات ($r_s = 0/676$ و $p = 0/000$) حاکی از آن است که بین دو متغیر مذکور در سطح یک درصد خطا رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. بررسی ضریب همبستگی بین دو متغیر مدت ساعت آموزش تیم‌های امداد و نجات و اثربخشی تیم‌های امداد و نجات ($r_s = 0/472$ و $p = 0/023$) حاکی از آن است که بین دو متغیر مذکور در سطح پنج درصد خطا رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد (جدول شماره ۳).

برای آزمون تعدادی از فرضیات تحقیق از آزمون من-ویتنی استفاده شد (جدول شماره ۴).

از مقایسه میانگین رتبه‌ای نظرات زنان و مردان در مورد میزان اثربخشی تیم‌های امداد و نجات و نیز مقایسه ($Z = 0/1866$ و $U = 761/5$) حاصل از جدول در سطح معنی‌داری ($P = 0/031$) می‌توان عنوان کرد که میزان اثربخشی پاسخگویان مرد از پاسخگویان زنان در مورد تیم‌های امداد و نجات بیشتر است. از مقایسه میانگین رتبه‌ای دو گروه مجرد و متأهل از نظر میزان اثربخشی تیم‌های امداد و نجات و نیز مقایسه ($Z = 0/735$ و $U = 684/5$) حاصل از جدول در سطح معنی‌داری ($P = 0/09$) می‌توان عنوان کرد میزان اثربخشی پاسخگویان مجرد از پاسخگویان متأهل در مورد تیم‌های امداد و نجات بیشتر است. از مقایسه میانگین رتبه‌ای دو گروه با محل سکونت متفاوت از نظر میزان اثربخشی تیم‌های امداد و نجات و نیز مقایسه ($Z = 0/782$ و $U = 598/7$) حاصل از جدول در سطح

معنی‌داری ($P = 0/053$) می‌توان عنوان کرد که میزان اثربخشی پاسخگویان شهری از روستایی بیشتر است. از مقایسه میانگین رتبه‌ای دو گروه از نظر میزان اثربخشی تیم‌های امداد و نجات و نیز مقایسه ($Z = 0/629$ و $U = 689/2$) حاصل از جدول در سطح معنی‌داری ($P = 0/013$) می‌توان عنوان کرد که میزان اثربخشی پاسخگویان شرکت‌کننده در عملیات امداد و نجات از پاسخگویان شرکت‌نکرده در این عملیات بیشتر است. بنابراین شرکت در این گونه عملیات‌ها متغیری تأثیرگذار در کسب تجربه و آمادگی بیشتر برای عملیات امدادی می‌باشد.

برای آزمون تعدادی از فرضیات تحقیق از آزمون کروسکال والیس استفاده شد (جدول شماره ۵).

با مقایسه میانگین رتبه‌ای مدرک تحصیلی در خصوص میزان اثربخشی تیم‌های امداد و نجات ($\chi^2 = 5/75$) حاصل از جدول در سطح معنی‌داری ($P = 0/036$) می‌توان اظهار کرد که تفاوت معنی‌داری در میزان اثربخشی تیم‌های امداد و نجات از نظر مدرک تحصیلی آنان وجود دارد و این میزان برای پاسخگویان با مدرک تحصیلی کارشناسی از بقیه گروه‌ها بیشتر است. با مقایسه میانگین رتبه‌ای رسته عملیاتی پاسخگویان (جستجو و نجات در آوار، جستجو و نجات در جاده، جستجو و نجات در کوهستان، اسکان اضطراری، پشتیبانی امداد و نجات، حمایت روانی) در خصوص میزان اثربخشی تیم‌های امداد و نجات ($\chi^2 = 4/32$) حاصل از جدول در سطح معنی‌داری ($P = 0/164$) می‌توان اظهار کرد که تفاوت معنی‌داری در رسته عملیاتی پاسخگویان در مورد میزان اثربخشی تیم‌های امداد و نجات وجود

ندارد. با مقایسه میانگین رتبه‌ای نوع فعالیت گروهی پاسخگویان در خصوص میزان اثربخشی تیم‌های امداد و نجات ($\chi^2 = 5/83$) حاصل از جدول در سطح معنی داری ($P = 0/012$) می‌توان اظهار کرد که نوع فعالیت گروهی پاسخگویان در میزان اثربخشی تیم‌های امداد و نجات تأثیر داشته است، به طوری که میزان اثربخشی گروه عملیاتی امدادگر ۳ از سایر گروه‌ها بالاتر بود.

بحث و نتیجه‌گیری

در این مطالعه، سن و سال داوطلبان تیم‌های امداد و نجات متغیر تعیین کننده در اثربخشی تیم‌های امداد و نجات نمی‌باشد. تحقیقات برنا و واحدپور (۱۳۹۰) این یافته را تأیید می‌کند. پاسخگویانی که مدت زمان بیشتری با جمعیت همکاری داشتند، میزان اثربخشی بالاتری در قالب تیم‌های امداد و نجات داشته‌اند که دلیل این امر می‌تواند کسب تجربه و آموزش‌های بیشتر این افراد در زمینه عملیات امداد و نجات باشد. تحقیقات آسیایی (۱۳۸۶) این یافته را تأیید می‌کند. به عبارت دیگر، با افزایش ساعات آموزشی تیم‌های امداد و نجات اثربخشی آنان نیز افزایش پیدا می‌کند و این نشانگر نقش بی‌بدیل آموزش به عنوان یک سرمایه و نه هزینه است. تحقیقات اسماعیلی (۱۳۸۹) این یافته را تأیید می‌کند.

بر اساس این تحقیق، میزان اثربخشی پاسخگویان مرد از پاسخگویان زنان در مورد تیم‌های امداد و نجات بیشتر است. دلیل این امر می‌تواند ماهیت فیزیکی و جسمانی کارهای امداد و نجات باشد که فعالیتی مردانه تلقی می‌گردد. میزان اثربخشی پاسخگویان مجرد از پاسخگویان متأهل در مورد

تیم‌های امداد و نجات بیشتر است. دلیل این امر می‌تواند مشغله کمتر افراد مجرد نسبت به افراد متأهل و به دنبال آن، گذراندن وقت بیشتر در طول شبانه‌روز از سوی این افراد باشد. میزان اثربخشی پاسخگویان شهری از روستایی در مورد تیم‌های امداد و نجات بیشتر است. شرکت در عملیات امداد و نجات می‌تواند متغیری تأثیرگذار در کسب تجربه و آمادگی بیشتر برای عملیات امدادی باشد. از این رو پاسخگویانی که در این گونه عملیات شرکت داشته‌اند، نظر مساعدتری نسبت به اثربخشی تیم‌های امداد و نجات داشتند. پاسخگویانی که مدرک تحصیلی آنها کارشناسی است نسبت به سایرین نظر مثبت‌تری نسبت به تیم‌های امداد و نجات داشته‌اند. رسته عملیاتی پاسخگویان تأثیری در میزان اثربخشی تیم‌های امداد و نجات ندارد و میزان اثربخشی گروه عملیاتی امدادگر ۳ از سایر گروه‌ها بالاتر بود.

پیشنهادها

با توجه نتایج این پژوهش، می‌توان پیشنهادهای زیر را ارائه داد:

(۱) از آنجا که افزایش طول مدت آموزش‌های امداد و نجات باعث افزایش اثربخشی تیم‌های امداد و نجات می‌شود، لذا پیشنهاد می‌شود که جمعیت هلال‌احمر استان ایلام جهت افزایش بهره‌وری نیروی کار نسبت به افزایش مدت آموزش‌های این چنینی اقدام کند.

(۲) نظر به این که انجام بهتر وظایف تیم‌های امداد و نجات باعث افزایش اثربخشی این تیم‌ها می‌شود، لذا پیشنهاد می‌شود که جمعیت هلال‌احمر نسبت به تعیین وظایف تیم‌ها اقدام کند.

از مردان بیش از زنان در فعالیت‌های امدادی (به ویژه فعالیت‌های سخت و دشوار) استفاده گردد. (۹) استفاده بیشتر از افراد مجرد نسبت به افراد متأهل در تیم‌های امداد و نجات با توجه اوقات فراغت بیشتر این افراد و مشغله کمتر آنها، از دیگر توصیه‌های این تحقیق است.

(۱۰) نظر به این که شرکت در عملیات امداد و نجات، موجبات اثربخشی بیشتر این تیم‌ها را فراهم می‌سازد، لذا پیشنهاد می‌گردد که زمینه شرکت بیشتر و مؤثرتر این افراد در عملیات امداد و نجات فراهم گردد.

(۱۱) استفاده از پاسخگویان با مدرک کارشناسی در تیم‌های امداد و نجات با توجه به نتیجه این تحقیق، از دیگر توصیه‌های مطالعه حاضر است.

(۱۲) از آنجا که در این تحقیق اثربخشی گروه عملیاتی امدادگر ۳ نسبت به سایر گروه‌های عملیاتی بالاتر است، لذا پیشنهاد می‌گردد که از این گروه‌ها در تیم‌های امداد و نجات بیش از سایر گروه‌ها استفاده شود.

سپاسگزاری

بدین وسیله از همه کسانی که در جمعیت هلال‌احمر استان ایلام مقدمات انجام این کار را فراهم کردند و با پدیدآوردن‌گان این تحقیق همکاری داشتند، تشکر و قدردانی می‌شود.

(۳) نظر به اولویت بالای "توان عملیاتی" به عنوان یکی از ویژگی‌های انفرادی و گروهی تیم‌های عملیاتی امداد و نجات مؤثر در اثربخشی آنها، پیشنهاد می‌شود که دوره‌های آموزشی در راستای ارتقای این توان برنامه‌ریزی گردد.

(۴) نظر به اولویت بالای "حضور به موقع تیم‌ها به محل وقوع حادثه" از سوی داوطلبان خدمات امداد و نجات در راستای تحقق وظایف آنها، پیشنهاد می‌گردد که آمادگی لازم در این تیم‌ها برای این حضور به شیوه مناسب و مقتضی شرایط، فراهم گردد.

(۵) از آنجا که سن، متغیری تعیین‌کننده در اثربخشی تیم‌های امداد و نجات نیست، لذا پیشنهاد می‌گردد که در انتخاب و گزینش این افراد فعالیت‌های امدادی، محدودیت سنی تا حد امکان برداشته شود.

(۶) با توجه رابطه مثبت و معنی‌دار بین مدت زمان همکاری با جمعیت و میزان اثربخشی تیم‌های امداد و نجات پیشنهاد می‌گردد که در فعالیت‌های امدادی حساس و مهم از این افراد استفاده گردد.

(۷) نظر به همبستگی مثبت و معنی‌دار بین مدت ساعت آموزش تیم‌های امداد و نجات و اثربخشی این تیم‌ها، پیشنهاد می‌گردد که ساعات آموزش اعضای این تیم‌ها تا حد امکان افزایش یابد.

(۸) نظر به بالابودن اثربخشی بیشتر مردان نسبت به زنان در تیم‌های امداد و نجات، پیشنهاد می‌گردد که

جدول شماره ۱: رتبه‌بندی گویه‌های ویژگی‌های انفرادی و گروهی تیم‌های عملیاتی امداد و نجات در اثربخشی آنها (n=۲۵۸)

رتبه	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای	گویه
۱	۰/۶۴۸	۴/۱۶	توان عملیاتی بالا
۲	۰/۶۶۴	۴/۱۷	تخصص بالا
۳	۰/۶۴۲	۴/۱۳	دانش و آگاهی
۴	۰/۶۷۱	۴/۱۸	مهارت عملی
۵	۰/۶۶۹	۴/۱۱	آمادگی جسمانی
۶	۰/۶۸۷	۴/۱۱	ثبات روحی و روانی
۷	۰/۷۱۷	۴	توانایی و شایستگی
۸	۰/۶۹۰	۴/۰۱	روحیه کار تیمی
۹	۰/۷۸۴	۴/۱۶	آمادگی و در دسترس بودن
۱۰	۰/۷۳۱	۴/۰۴	تعهد به کار و تیم کاری
۱۱	۰/۷۸۹	۳/۹۷	هدفمندی
۱۲	۰/۷۹۹	۴/۰۴	سخت کوشی و تلاش و همت مضاعف
۱۳	۰/۸۰۳	۴/۰۳	سازماندهی و نظم در آرایش تیم‌ها
۱۴	۰/۸۱۷	۴/۰۵	آموزش‌پذیری
۱۵	۰/۸۵۰	۳/۹۷	خلاقیت و نوآوری و ابتکار
۱۶	۵/۰۱	۴/۶۵	شایستگی و فرهیختگی
۱۷	۵/۱۱	۴/۵۵	نظم در همه فعالیت‌ها
۱۸	۵/۱۶	۴/۵۰	استقلال و خود اتکایی

مقیاس: ۱: بسیار کم ۲: کم ۳: متوسط ۴: زیاد ۵: بسیار زیاد میانگین رتبه‌ای: ۳/۶۵ انحراف معیار: ۱/۴۸

جدول شماره ۲: رتبه‌بندی میزان تحقق وظایف داوطلبان خدمات امداد و نجات (n=۲۵۸)

رتبه	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای	گویه
۱	۰/۶۰۲	۴/۰۵	حضور به موقع تیم‌ها به محل وقوع حادثه
۲	۰/۶۲۱	۴/۰۹	برنامه‌ریزی و هماهنگی تیم‌های امداد و نجات
۳	۰/۶۵۳	۳/۹۲	تهیه و درخواست تجهیزات و اقلام مورد نیاز تیم‌های امداد و نجات
۴	۰/۶۶۱	۳/۸۹	انجام مأموریت‌های محوله از قبیل تیم‌های ارزیابی، جستجو و امداد و نجات
۵	۰/۶۵۵	۴/۰۵	ارائه کمک‌های اولیه به مصدومان ناشی از سوانح و حوادث
۶	۰/۶۷۴	۳/۹۹	ارائه خدمات امدادی به آسیب‌دیدگان ناشی از حوادث و سوانح
۷	۰/۷۰۰	۳/۹۰	هماهنگی لازم با سازمان‌های دخیل در حوادث و سوانح
۸	۰/۶۹۳	۴/۰۶	ارائه خدمات جستجو و نجات به مصدومان ناشی از سوانح و حوادث
۹	۰/۷۷۲	۳/۹۷	انتقال مصدومان ناشی از حوادث و سوانح به مراکز درمانی
۱۰	۰/۷۹۲	۳/۸۸	ارائه حمایت‌های روانی و اجتماعی به آسیب‌دیدگان حوادث
۱۱	۰/۸۷۶	۳/۸۷	نظارت و پیگیری امورات مربوط به تیم‌های امداد و نجات
۱۲	۰/۹۱۷	۳/۷۲	جمع‌آوری آمار و اطلاعات (مستندسازی)
۱۳	۱/۰۷	۳/۷۰	کمک به سایر اعضای تیم
۱۴	۴/۱۹	۴/۶۲	ارائه گزارش نهایی به مقامات مسئول و بالادست

مقیاس: ۱: بسیار کم ۲: کم ۳: متوسط ۴: زیاد ۵: بسیار زیاد

میانگین رتبه‌ای: ۳/۸۹ انحراف معیار: ۱/۷۱

جدول شماره ۳: همبستگی بین برخی از متغیرهای تحقیق

شماره فرضیه	متغیر اول	متغیر دوم	r	P
۱	سن	میزان اثربخشی تیم‌های امداد و نجات	۰/۰۲۲	۰/۷۳۰
۲	مدت همکاری	میزان اثربخشی تیم‌های امداد و نجات	۰/۶۷۶**	۰/۰۰۰
۳	مدت ساعت آموزش	میزان اثربخشی تیم‌های امداد و نجات	۰/۴۷۲*	۰/۰۲۳

سطوح معنی‌داری: * معنی‌داری در سطح ۱ درصد ** معنی‌داری در سطح ۵ درصد

جدول شماره ۴: نتایج حاصل از آزمون من-ویتنی در خصوص اختلاف میانگین میزان اثربخشی تیم‌های

امداد و نجات

میزان اثربخشی تیم‌های امداد و نجات						متغیر وابسته
Sig	Z	U	میانگین رتبه‌ای	فراوانی	گروه‌ها	متغیر مستقل
۰/۰۳۱	۰/۱۸۶۶	۷۶۱/۵	۴۰/۶۵	۱۲۴	زن	جنس
			۵۹/۴۵	۱۳۴	مرد	
۰/۰۹	۰/۷۳۵	۶۸۴/۵	۳۸/۶۵	۳۱	متاهل	وضعیت تأهل
			۵۱/۴۵	۲۲۷	مجرد	
۰/۰۵۳	۰/۷۸۲	۵۹۸/۷	۵۹/۹۳	۲۲۰	شهر	محل سکونت
			۳۲/۳۷	۲۸	روستا	
۰/۰۱۳	۰/۶۲۹	۶۸۹/۲	۵۴/۳۷	۱۶۶	بله	شرکت در عملیات امداد و نجات
			۴۰/۲۱	۷۶	خیر	

سطوح معنی‌داری: ** معنی‌داری در سطح ۱ درصد * معنی‌داری در سطح ۵ درصد

جدول شماره ۵: نتایج حاصل از آزمون کروسکال در خصوص اختلاف میانگین میزان اثربخشی تیم‌های امداد

ونجات

میزان اثربخشی تیم‌های امداد و نجات					متغیر وابسته
Sig	χ^2	میانگین رتبه‌ای	فراوانی	گروه‌ها	متغیر مستقل
۰/۰۳۶	۵/۷۵	۳۳/۶۳	۴	زیردیپلم	سطح تحصیلات
		۳۵/۸۴	۵۲	دیپلم	
		۴۲/۳۸	۶۲	کاردانی	
		۵۲/۵۴	۱۳۴	کارشناسی	
		۳۱/۱۱	۶	کارشناسی ارشد	
۰/۱۶۴	۴/۳۲	۴۹/۷۴	۲۷	جستجو و نجات در آوار	رسته عملیاتی
		۵۲/۹۲	۸۳	جستجو و نجات در جاده	
		۳۸/۶۱	۱۴	جستجو و نجات در کوهستان	
		۳۰/۳۴	۷	اسکان اضطراری	
		۴۶/۸۳	۵۳	پشتیبانی امداد و نجات	
		۴۶/۵۲	۲۶	حمایت روانی	
۰/۰۱۲	۵/۸۳	۵۸/۹۴	۹۷	امدادگر ۳	نوع فعالیت گروهی
		۵۵/۹۸	۵۵	امدادگر ۲	
		۴۲/۷۵	۲۰	امدادگر ۱	
		۵۶/۶۴	۵۸	نجاتگر ۳	
		۴۵/۶۶	۲۳	نجاتگر ۲	
		۳۰/۳۴	۱	نجاتگر ۱	
		۳۷/۱۹	۴	ایثار	

سطوح معنی داری: ** معنی داری در سطح ۱ درصد * معنی داری در سطح ۵ درصد

References

1. Aimee, R. Community-based fitness programs. Translated: Mohsen Amini. Tehran: Arkan e- Danesh. (2008). [In Persian].
2. Asaei, M. Factors affecting road accidents in road accidents in Nishapur and Mashhad based solutions to reduce the . Geographical Science Journal, 2007. 7: 74-99. [In Persian].
3. Borna. R, Vahaed poor, Q. Role of natural risks management control road accidents. Regional Planning Quarterly, 2011. 1 Year. 81-91. [In Persian].
4. Carol, N. Variety of challenges in crisis management. Translated: Hossein Amin Zadegan, Tehran: Nashr- e Danesh (2013). [In Persian].
5. Esmaelie, A. The role of police in a road accident management. Terrific Management Quarterly, 2010. 5 Year. 1-22. [In Persian].
6. Farahani Deljoo, M. Families prepared to deal with unexpected events. 1th International Congress Hygiene, Remedy and Suddenly Incident Proceeding, 2011. 360. [in Persian].
7. Ghorbani, M and Zakeri, H. Contribution of the factors driving accident . Transport Technology, 2010. 15: 34-42. [in Persian].
8. Hejazi, Y. Process Engineering Educational Activities. Tehran, 2007, Agricultural extension. [in Persian].
9. Hosseini, T. Identification in Disaster. 2th Scientific-Research Seminar on Management in Rescue and Relief, Tehran, Red Crescent Society of Iran, Institute of Applied Science & Technology. [In Persian].
10. Jokar, F. Man's role in the prevention of complications and deaths due to accident. 3th International Congress Hygiene, Remedy and Crisis Management in Suddenly Incident Proceeding, 2006, 50. . [In Persian].
11. Khanjaree, M. Knowledge and attitudes of student volunteers Crescent Society of the Islamic Republic of Iran. Payesh Quarterly, Spring 2010 . 34: 205. [In Persian].
12. Laura, F. Factors in honing communication skills in crisis. Translated: Rooho- Allah Hosseini, Tehran, (2012). [In Persian].
13. Madeleine, S. The combination of crisis management and evidence-based. Translated: Amin Rezaei. Tehran: Safir. (2013). [In Persian].
14. Malek, A. Factors affecting recruitment and retention of volunteer service groups, community volunteer Red Crescent. Rescue and Relief Quarterly, 2007, 2: 39. [In Persian].
15. Pakgoohar, A. The causes and contributing factors in reducing road accidents in Iran. Entazami Science Quarterly, 2009. 1: 76-106. [In Persian].
16. Ramzani, S. Relief to victims of road accidents . Rescue and Relief Quarterly, 2009. 5: 44-57. [In Persian].
17. Taghvaei, Y, Darabi, A. Knowledge and practice of first aid personnel, the Red Crescent Society of Tehran Province. Rescue and Relief Quarterly, Winter 1999, 4:43. [In Persian].

The investigation of influencing factors on rescue & relief teams' effectiveness in ILAM province

Corresponding author: Hamed Chaharsoughi Amin, Department of Agricultural Extension & Education, Ilam Branch, Islamic Azad University, Ilam, Iran

Email: h_chaharsoughi@yahoo.com

Shahnaz Shiri, Instructor in Payam e- Noor University, Ilam, Iran

Homayon Noori, Head of Planning & Budget Office, Red Crescent Society, University instructor, Ilam, Iran

Hasan Tardast, MSc in public management, head Ilam branch, Red Crescent Society, Ilam, Iran

Received: January 10, 2014

Accepted: September 6, 2014

Abstract

Background: Ilam province is one of the disaster prone areas in the country. So, this study aims to investigate factors influencing the effectiveness of rescue & relief teams in order to respond to disasters took place in the province.

Method: In this cross-correlation and applied survey, all active and volunteer rescuers and relief workers (about 728) with different relief degree were studied through Morgan and Krejcie table. About 258 persons were selected by using stratified random sampling and self-administrated questionnaire. The reliability and validity were confirmed through Cronbach's alpha (0/87).

Findings: According to the findings, there was a positive and significance relationship between rescue and relief team members' collaboration times and their effects and duration of training with their effectiveness ($p=0/000$ and $r_s=0/676$). Also, the items such as gender, marital status, place of residence, participation in rescue & relief operation, educational degree and type of group activity influence on rescue & relief teams' effectiveness.

Conclusion: According to the results, the following variables should be consider in the planning of rescue and relief teams such as rescue and relief teams members' collaboration times with Red Crescent society; duration of training; members' continuous participation in rescue and relief operation

Keywords: effectiveness, rescue and relief teams, Red Crescent society, Ilam province